

Magyar nyelv: Utolsó Kéret Jan és Török

Azt hiszem éppen két esztendő mulott el azóta, hogy Noémi barátnóm jóvoltából, mint az Egyetemet és Főiskolát Végzett Magyar Nők Egyesületének elnöke, a nyiregyházi csoport alakuló ülésén résztvehettem. Ez a csoport a legfiatalabb volt Egyesületünknek abban az évben alakult vidéki csoportjai közt s mivel Nyiregyháza bármennyire közel is van Debrecenhez, nem egyetemi város, mindannyian úgy éreztük, hogy a csoport megalakulása több, ^{is más mint a többi; ez} mint bátor kezdeményezés. Szeretettel és érdeklődéssel vártuk, hogyan fogja ^{a csoport} maga további fejlődését kialakítani. Ez a fejlődés, hála legyen Istennek, az elmúlt két évben olyan szép és erőteljes volt, hogy semmiben sem maradt el az egyetemi városokban működő csoportjainktól, sőt egyikét-másikat bizony még el is hagyta. Külföldi előadók, belföldi előadók jártak itt csoportotok meghívására, kedves és agilis elnökök felutazott a közgyűléseinkre, úgy hogy az Egyesület hivatalos folyóiratában a Magyar Női Szemlének egyesületi rovatában Nyiregyháza mindig kiválóan szerepel. Éppen ezért nagy örömmel ragadtam meg az alkalmat, mikor most kedves elnökök Gaizler Gyuláné meghívására ismét idejöhettek, hogy az elmúlt két év történetéről beszámolhassak, úgy abban a tekintetben, hogy mi történt az Egyesületben, mint abban a tekintetben, hogy a magam szerény erejével mit végeztem, mit dolgoztam, hol jártam.

Először tehát az Egyesületről. Tudjuk mindannyian, hogy az Egyesületnek a budapesti anyaegyesülettől függetlenül 4 vidéki csoportja van: Szeged, Pécs, Debrecen és Nyiregyháza, ezen ^{Csoportok} egyesületek körülbelül 500 tagot számlálnak. Az egész Egyesület, a budapesti csoportot is beleértve, mint nemzetközi egyesület tagja az Egyetemet és Főiskolát Végzett Nők Világszövetségének, amely utoljára tavaly augusztusban Krakkóban tartotta nemzetközi összejövetelét, ahol a 14 tagú magyar delegációban a Ti városotokat Gyulaházy Imréné képviselte. A londoni központtal való kapcsolataink legszebb formája az a segítség és támogatás, amelyet a nemzetközi Egyesület a mi Egyetemet Végzett kiváló tagjainak ösztöndíjak, tanulmányi segítségek formájában nyújtani tud. Kól Erzsébet ^{reguli} magántanár kollegám fényes egy évre szóló amerikai ösztöndíjáról mindannyian tudunk. Ez tette számára lehetővé, hogy hó és jég élettani kutatásait egészen Alaszkáig is kiterjesztette. Kól Erzsébet alig, hogy hazajött az idej tanév első szemeszterében, máris arról számolhatunk be, hogy egy másik tagunk dr. Mozsolics Amália ósrégész a londoni központtól 700 P. tanulmányi

HELYTÖRTÉNET

KÉZIRAT

REV. 2017.

segélyt kapott. Ha ez a segély számszerűleg nem is olyan nagy, mint Kól Erzsébeté volt, akinek mintegy 9000 dollár állt rendelkezésre utja megvalósítására, azért a kitüntetés, amely Egyesületünket a Mozsolics féle segélylyel érte nem kisebb. Hiszen ezt az összeget meg nem hirdetett és meg nem lévő ösztöndíjként neki személyszerint ajánlották fel. Azok, akik közületek Egyesületünk lapját, a Magyar női Szemlét rendszeresen olvassák, bizonyára hálással gondolnak a londoni nemzetközi egyesületre, amelynek mindig van általunk, magyarok által megpályázható 4-5 nemzetközi ösztöndíja a Szemlében meghirdetve.

És most még néhány szót legyen szabad a Szemlééről magáról is mondanom. Ez a folyóirat, amelyet az Egyesület ad ki, most harmadik évében van. Ha semmi mást nem tudnánk róla mondani, mint hogy 3 évet megért, ez a mai viszonyok közt már eredménynek számítana. De nemcsak ezt mondhatjuk róla, hanem azt is, hogy 3 magyar egyetem állandó szellemi és anyagi támogatását élvezzük. 200 előfizetőnk van és a lap munkatársai közt a magyar szellemi élet majdnem minden kiváló női tagját magába öleli. Célkitűzése kettős: egyik, nők által irt és szerkesztett szellemtudományi folyóirat, ez az egyik, és másrészt a kül-és belföldi női eredményeknek pontos regisztrálója akar lenni. A lap nivójára vonatkozólag még annyit szeretnék megjegyezni, hogy bár általában véve csak női írónk és munkatársaink vannak, az elmúlt év folyamán cikk írói közt Korniss Gyula ny.r. egyetemi tanárt, báró Brandenstein Béla ny.r. egyetemi tanárt Budapestről, Hankiss ny.r. egyetemi tanárt Debrecenből, Várkonyi Hildebrand ny.r. egyetemi tanárt Szegedről szintén ott találjuk.

Éppen a lap erős fejlődése miatt, másfelől pedig azon körülmény miatt, hogy én az év jó részét Budapeستől távol töltöm, arra kértem ebben az évben az Egyesületet, adjon mellém komoly, erős, hathatós segítséget, egy begyakorlott segítő társat, akivel a Szemle szerkesztési gondjait megoszthassam. Persze ilyent találni sem hamar, sem könnyen nem ment. De azért a Szemle életében semmi fennakadás nem volt s én a kért segítséget jelenlévő Baloghy Mária dr. szerkesztőtársam személyében ez év januárjától kezdve meg is kaptam. Ezzel a Szemle új erőt, új lendületet nyert és Baloghy Mária, aki évek óta az egyik legnagyobb fővárosi kiadóhivatalnak az Atheneumnak a lectrise és a jövő útjain című nagy elterjedtségű pedagógiai folyóiratnak szerkesztője - s így remélhető, hogy most már fennakadás nélkül fogunk elérkezni Egyesületünk és lapunk fejlődésének 15-25 és további évfordulóihoz.

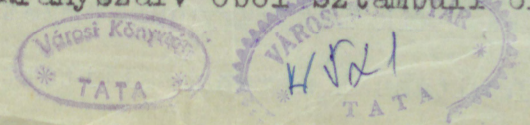
Említettem, hogy folyóiratunk szerkesztésének gondjait bár embe-ri odaadással csináltam két esztendőig magam, azért kellett megosztanom, mert Budapestről nagyon sokat távol vagyok. Ennek egyik oka az, hogy szegedi egyetemi magántanár lévén sokat utazgatok Szegedre, a másik oka azonban az, hogy az Uramnak - aki a budapesti egyetemen a közigazgatás jogok tanára és a brüsszeli nemzetközi közigazgatástudományi intézet alelnöke - kötelezettségeiből kifolyólag sokat kell külföldre utaznia s ezeket az utakat rendszerint együtt tesszük meg. Az utolsó 5 év alatt 3 hónapot töltöttünk Amerikában, 2 hónapot Szovjet-Oroszországban, 2 hónapot Németországban, 6 hetet Olaszországban. Az 1936-37 es év második felében - mi mindig csak a tanév második felében utazhatunk, mert az első félévben én Szegeden tanítok - jártunk Dániában, Németországban, Bulgáriában és Törökországban.

Most szeretnék néhány szóval arról megemlékezni, ami ebben a világban elsősorban magyar, másodsorban magyar női szempontból kiemelkedőt és érdekeset láttam. Különös érdeklődéssel mentünk ez év januárjában Berlinből Warnemündén át Dániába. A németek érdeklődését ma az irányítja erre a kis szigetországra, hogy a germánok őstörténete itt élt a legintenzívebben és itt maradt meg a legtovább is. Skandinávia neve már Pliniusnál és Ptolemaiosznál is szerepel, utóbbi a gótokat névszerint említi, Tacitus pedig a Kr.u.I. században a svédeket. Körülbelül az első században kezdtek a germánok a vaskorszakhoz számították, melynek régebbi kora a VIII. századig terjed, a legérdekesebb maradványai a runák: a 24 betűből álló német abc jeleivel felvett sírfeliratok. Ilyeneket Koppenhágában és Kielben szép számban láttunk. A viking korszak, - az északi emberek tengeri utazásai a VIII. századtól a XI. századig tartott. Ezek az ősgermánok Konstantinápoly előtt sokat és sokszor álltak hajóikkal, ahol vettek és eladtak. Ugyancsak ők voltak az elsők, akik egészen az amerikai kontinens partjáiig eljutottak. Hajóikkal láttunk a Shakespeare által híressé vált Kronenburgban és a kieli muzeumban. De nem ez tette számomra Dániát érdekessé, hanem sokkal inkább az a körülmény, miképpen tud élni ez a nem könnyű nemzetközi helyzetű 4 milliós lakosságú ország. Az is érdekessé teszi, hogy javarészt mezőgazdaságból és állattenyésztésből él, hogy közoktatásügyi és műveltségi szempontból egész Európában első helyen áll. Sajnos ebben a tekintet-

ben, -t.i. hogy Magyarország számára milyen megfogható tanulságot tudunk az ott látottakból levonni - nem sok benyomást kaptam. Egész más a helyzete annak a kis országnak, mint nekünk. Köröskörül tenger veszi körül, amelyből magából megélhet és amely védelmet ad neki. Továbbá az által, hogy szigetország és pláne Németországgal mintegy szemközt fekvő szigetország, politikailag súlyt ad neki. Ezt az előnyös helyzetet háboru alatt ki is használta, aminek alapján a háboru után 40.000 km² területet kapott a Németországhoz tartozó Schleswig északi részéből. Ugyancsak gazdag pénzügyi nyereséget is jelentett számára a háboru alatt folytatott és jórészt antant barát szinpatiákkal átszinezett semlegességi politika. Dánia gazdagságának ma is főforrása, hogy Anglia érdeklődik iránta és ez az érdeklődés gazdasági előnyökben nyer kifejezést. Sajnos ezek a rajtunk kívül eső dolgok Dánián kívül el nem sajátíthatók, viszont áthozható volna Magyarországra. Amit éppen az utolsó parlamenti ülésünkön már a mi képviselőink is erősen szorgalmaztak, a népművelés és főleg a gazdasági továbbképzés minél erősebb kiépítését. Az ut a belterjes gazdaság felé mutat Dániában is, az a kis területen jó minőségű növényi vagy állati produktumokkal kell foglalkozni, ami még szintén eltanulható volna Dániától az az, hogy a multnak, legyen az a skandináv-germán multnak emléke, vagy pedig a saját különálló nemzeti multuk, hiszen őrzik / persze az ő országuk tengertől védett és sosem feküdt úgy tatárok, törökök és általában a népvándorlás útján, mint a mi szegény hazánk/. Meglepően sok a műkincsük. Végig jártam a Thorwaldsen muzeumát, örömmel néztem a bécsi, sőt herendi porcellánokat Krisztián király nyári rezidenciájában, a rosenburg történeti és iparművészeti muzeumban. Különösen szép a Koppenhágától vonatalt félórásra eső királyi temetőhely, roskildei katedrális. Műemlékei vannak a XIII. századtól elkezdve a történelemnek minden korszakából. Gyönyörű faszobrai és kovácsoltvas rácsai. A francia Loire menti kastélyokra emlékeztet Frederiksberg, a legszebb dán renaissance kastéllyal, mely IV. Keresztély király alatt épült a XVII. században, amikor nálunk a kuruc-labanc háboruk voltak. Innen Fredensburgba mentünk, amely királyi nyaraló-hely és a világ legszebb parkjának közepén áll. A parkból a világ minden tája felé széles kerti utak nyílnak s az utak végén mindenütt ott áll az Északi-tenger. Fredensburgból Helsingörbe mentünk, ahol Shakespeare Hamletjének színhelye, Kronenburg vára áll. A város maga kb. a mohácsi vész idejében keletkezett, korai renaissance stílusban. Tengerészeti muzeumának fő büszkeségei a wicking hajók. Persze végig sétáltunk a híres bástyaterrazson, ahol Hamlet első felvonásbeli szellem jelenete lejátsszódik.

press elmegy a kis Jenikő falu mellett, amely Rákóczi, Mikes Kelemen és a magyar emigránsok bujdosásaiban sokszor szerepel. Rodostó a Márvány-tenger másik partján van s így oda sajnos nem tudtunk átmenni. Azzal vigasztaltuk magunkat, hogy a fejedelem bizonyára járt Konstaninápolyban is s rőtta azokat az utcákat, amelyeket a magasporta épülete körül vannak s ahol mi is jártunk. Magában a Márvány tenger zugásában is felismertük a Lévy József megénekelte tenger mormolását, amelyet a fejedelem nemes apródja, Mikes Kelemen olyan sokat és busan hallgatott. Ugyancsak fontos és érdekes emlék Konstaninápolyban az a két darab bronz kandeláber, amely a szent Szófia mecsetben áll. Magukban tekintve szerény darabok és amikor az ember ennek a csupa ablakos, csupa arany mozaiku, napfénytől sugárzó templomnak a falai közé ér, -szinte tántorog az ember attól az aranyos, csillogó fényártól, amely éppen ellentéte a keresztény gót katedrálisok komor, sötét misztikus belső atmoszférájától - a két kb. félméternyi magas bronz gyertyatartót észre is alig veszi, pedig a hagyomány szerint ezek Mátyás király budai palotájából valók. Az egyikre arab betűkkel egykoru török felírás van vésvé, amely azt a nagyfontosságú történelmi tényt Buda bevételét és a gyertyatartó onnét való származását megörökíti.

És mi Törökországnak, helyesebben Konstaninápolynak magyar vonatkozásai mellett a különleges magyar női vonatkozása és van-e ilyen? Igen vannak. Ezekről Moravcsik Gyula írt és dolgozott, az én szerencsém csak annyi volt, hogy most saját szememmel is láthattam őket. Ha a magyar női emlékek felsorolását nemcsak a láthatóságra, hanem az olvashatóságra is kiterjesztjük, akkor ott kell kezdenünk, hogy egy XII.-i századi bizanci történeti szerint a Konstantinos forum nyugati diadalkapuján két női szobor állt. Az egyiket az író korában Ungarissának - magyar nőnek nevezték - a másik a Romaiát ábrázolta, ami a korabeli görög nyelvhasználatban " bizanci nő"-t jelentett. Miközben Manuel hadai harcra gyülekeztek, a diadalív ormán emelkedő bizanci nő szobra ledőlt, míg a másik sértetlenül maradt talpazatán. A császár, aki babonás félelmében az eseményt a hadjáratra nézve rossz előjelenek tartotta, rögtön elrendelte, hogy a Romania szobrát állítsák vissza helyére, az Ungarissa szobrot pedig döntsék le. Így sajnos magam csak a forum nyugati diadalkapuját láthattam, ahol egyszer a magyar nő szobra állt, de a szobrot magát már nem. Moravcsik professor szerint alkalmasint akkor állították, amikor az egyik bizanci császár a magyar hadak felett a XII. században diadalt aratott. Van azonban ennél reálisabb kapcsolata is a magyar nőnek Bizanccal. Az Aranyszarv öböl Sztambuli oldalán egy dombocská

emelkedik, amelyen kisebb fajta bizanci bazilika áll, melynek nyugati falai előtt egy ^{antik old. szarkofág} verde-antico -ból készült hatalmas szarkofág áll négy oldalán egy-egy kereszttel. A konstantinápolyi török hagyomány azt tartja, hogy e szarkofágban, mely ma viztartóul szolgál, aludta álmát egykor Eirene császárné, Szent László leánya, míg szentségtörő kezek hamvait meg nem bolygatták. A császárné Szent László királynak egy német hercegnővel kötött házasságából származott és Piroskának hívták. Még Mátyás király történetírója Bonfinius is megemlítette a nevét, hogy Manuel görögcsászár felesége volt. A kis Piroska édesanyját születésekor elvesztette és apjának Szent Lászlónak a halála is egész kiskorában érte. Valószínű, hogy ekkor unokabátyja, Kálmán király családjába került, ott nevelkedett s onnan kérte meg 15-16 esztendőskorában a bizanci császár fia feleségül. A XII. századból a császárnő udvarának, a magyar származású Irene-Piroska ^{császárné} két költője is írt ^{leírásokat} sirverseket, amelyben a császárné ajkaira adják élettörténetét. Irene császárnőnek 8 gyermeke volt, akiknek gyászát és árvaságra jutását a sirversek meghatóan festik. Irene legtöbb kulturtörténeti tette az volt, hogy Bizancban a Mindenható nevének dicsőségére megalapította a Pantokrator monostort, amely szépségével és nagyságával a kor legkiválóbbjai közé tartozott. A császárnét férjével együtt ide temették el. Csak később a kolostor lerombolása után vitték el a császárnő szarkofágját arra a helyre, ahol ma is áll.

A Pantokrator kolostor megalapítása, amely Szent László királyleányának műve volt, nem kisebb jelentőségű, mint amikor Nagy Lajos leánya lengyel ^{Királynővé} hercegnővé vált, ékszerait odaadta, hogy a krakkói egyetemet megalapíthassák. Moravcsik Gyula, aki Irene Piroska császárnő életével részletesen foglalkozott, megállapítja, hogy a Pantokrator monostor létesítése kétségkívül a magyar királyleánynak műve volt. Néhány sorban most idézem e műnek Moravcsiktól való ^{meghatározását} származását: "Tőle származik nemcsak a gondolat és a terv, hanem a felépítés is, melyhez férje csak a szükséges eszközöket nyújtotta. A császárné azonban 1134-ben bekövetkezett korai halála miatt nem érthette meg munkája teljes befejezését s férjére hárult a feladat, hogy felesége művének jövőjét biztosítsa. Az 1136-ban kelt alapítólevelél a császárné kívánságának szellemében készült s ha abban alapítóként férje szerepel is, igazi szellemi alapítójának őt kell tekintenünk. A Pantokrator-monostor létesítésében Szent László Bizancba került árva leányának szelleme öltött testet s az ő nemes, áldásos életének lett maradandó emléke."

A magam részéről még csak annyit szeretnék hozzátenni és ebben gondolom mindannyian, akik itt vagyunk, egyet értünk, hogy az emlék, melyet Piroska ezzel az alapítással magának állított, egyuttal a magyar nemzetnek